

Bernardeta Iwańska-Cieślik

Cenne stare druki ze zbiorów księżnicy bydgoskiej

Joanna Matyasik, Polonika XVI-XVII w. ze zbiorów Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy. Katalog, Bydgoszcz 2015, 345, [3] s., [16] tabl.

Zestawienia starych druków, informatory o cennych kolekcjach powstają głównie w oparciu o zbiory dużych księżnic naukowych¹ i tak po raz kolejny cenne woluminy bydgoskie doczekały się opracowania w formie katalogu². W 2015 r. ukazał się spis zainicjowany przez dr Joannę Matyasik, kierownika Działu Zbiorów Specjalnych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy³. Podjęła się ona opracowania katalogu druków autorów polskich, Polski dotyczących, a przede wszystkim wydrukowanych na terenach dawnej Rzeczypospolitej. W spisie obejmującym druki wydane w XVI-XVII wieku zamieszczono 490

¹ W. Król, *Stare druki i dostęp do nich w tradycyjnych i nowoczesnych systemach informacji w Polsce (1945-2000) – główne tezy dysertacji doktorskiej* [online], „Biuletyn EBIB” 2007, nr 10 (91) <http://www.ebib.pl/2007/91/a.php?krol> (dostęp: 23.06.2016).

² J. Ociepa, *Katalog inkunabulów Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy*, Bydgoszcz 1999.

³ Inne prace J. Matyasik to: *Bydgoszczana w zbiorze rękopisów Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy*, „Kronika Bydgoska” 2013, t. 34, s. 347-363; eadem, *Cymelia Księżnicy Bydgoskiej. „Malleus maleficarum” podręcznik łowców czarownic*, „Bibliotekarz Kujawsko-Pomorski” 2015, nr 1 (44), s. 39-46; eadem, *Izba Pamięci Adama Grzymały-Siedleckiego Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. dr. W. Belzy w Bydgoszczy. Historia, działalność, zasób, perspektywy*, „Kronika Bydgoska” 2014, t. 35, s. 377-403; eadem, „*Księgi w remoncie*”. *Konserwacja starych druków ze zbiorów Księżnicy Bydgoskiej w latach 2012-2014*, „Bibliotekarz Kujawsko-Pomorski” 2014, nr 2 (43), s. 17-32; eadem, *Pozostałości księgozbiorów ziemiańskich w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Bydgoszczy. Przyczynek do badań nad proveniencją polskich starych druków*, „Kronika Bydgoska” 2015, t. 36, s. 343-369; eadem, *Wielkie zwierciadło... Jana Majora w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Bydgoszczy*, „Bibliotekarz Kujawsko-Pomorski” 2014, nr 1 (42), s. 42-47.

pozycji bibliograficznych w 517 egzemplarzach, ponieważ 25 z nich jest w dwóch egzemplarzach, a jedna w trzech. Cenne druki są przechowywane w największej księżnicy naukowej Bydgoszczy. Omawiany zbiór zaistniał w wyniku darów, w oparciu o ogólnopolską politykę wymiany dubletów, co wielokrotnie doprowadziło do rozbicia całych kolekcji, następnie jako przyjęcie cennych pozycji na prawach depozytu, a wreszcie poprzez zakupy na księgarskim rynku wtórnym. Część z tej kolekcji powstała dzięki wieloletniej współpracy z Bydgoskim Antykwariatem Naukowym Wiesława Dreasa⁴.

Konstrukcja wydawnictwa nie odbiega od tego typu publikacji. Otwiera ją wstęp, w którym zaprezentowano zakres i zasięgi katalogu. Szczegółowo zaprezentowano technikę opisu bibliograficznego i elementów go uzupełniających. Następnie omówiono sam wykaz i zastosowane indeksy. W części wprowadzającej dokonano podstawowej analizy formalnej i treściowej zarejestrowanych starych druków. Skupiono się na takich elementach jak najstarszy druk i proveniencja typograficzna, gdzie przede wszystkim zawarto liczbowe wyszczególnienie druków z poszczególnych oficyn polskich i obcych. Niestety, nie podano informacji na temat języków, w których zostały wydrukowane pozycje starodruczne. Autorka przeanalizowała zawartość treściową zasobu, prezentując ją w następującej kolejności: Biblia (najważniejszy przekład Jakuba Wujka i inne)⁵, teologia dogmatyczna (m.in. kontrowersyjna), postylle, wyznania wiary, hagiografia (historia Kościoła), kaznodziejstwo, filozofia scholastyczna i humanistyczna, prawo, historia, polityka i dyplomatyka, później wymienia dzieła filologiczne, nauki ścisłe i techniczne, jak ekonomia, geografia, matematyka, astronomia, przyroda, medycyna. Uniwersalność zasobu pozwoli w przyszłości na opracowanie zawartości treściowej ksiąg gromadzonych przez instytucje kościelne i świeckie w oparciu o podział stosowany w katalogach XVI-XVII-wiecznych, dotychczas brakuje poszerzonej informacji o stosowaniu podziału treściowego w katalogach bibliotek klasztornych, świeckich na terenach polskich we wcześniejszym okresie. Wyjątkiem jest katalog dzieł prawniczych z szeregowaniem alfabetycznym, który sporządził dla księgozbioru ostatniego Jagiellona Stanisław Koszutki w 1553 r.⁶ Poza tym jeszcze Ludwik Grzebień podaje, że księgozbiór jezuitów braniewskich został wpisany w działy przez bibliotekarza w 1570 r. Niestety, katalog jest przechowywany w bibliotece w Uppsali⁷. W swoim zestawieniu, dotyczącym

⁴ Zob. J. Matyasik, *Polonika...*, op. cit., s. 335.

⁵ D. Kuźmina, *Biblia i katechizmy w XVI w.*, [w:] *Książka ponad podziałami*, pod red. A. Krawczyka, Lublin 2007, s. 149-150.

⁶ A. Kawecka-Gryczowa, *Biblioteka ostatniego Jagiellona. Pomnik kultury renesansowej*, Wrocław 1988, s. 67-68.

⁷ L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuitów w Polsce od XVI do XVIII wieku*, Kraków

katalogów i inwentarzy przechowywanych w zbiorach Ossolineum, Władysława Jabłońska podsumowuje układ spisów bibliotek klasztornych i kościelnych, przedstawiając to następująco: Pismo Św. wraz z komentarzami, Ojcowie Kościoła, teologia moralna, pastoralna, spekulatywna, liturgika, modlitewniki, ascetyka, kaznodziejstwo, czego uzupełnieniem jest prawo kanoniczne i historia Kościoła, a następnie w katalogach są wymieniane filozofia, historia świecka, pisarze starożytni, retoryka, epistolografia, gramatyki, słowniki, książki medyczne, rolnictwo i ogrodnictwo⁸. Jest to istotne w przypadku księżnicy bydgoskiej, zwłaszcza że główny trzon zasobów starych druków stanowi biblioteka pobernardyńska, która do tej pory nie doczekała się swojej monografii, a zachowało się z niej ponad 1500 pozycji.

Cennym elementem wstępu jest wprowadzenie odbiorcy w tematykę drzeworytów i rycin miedziorytniczych, co pozwala badaczom spoza kręgu fachowców w uświadomieniu wyjątkowości poszczególnych pozycji. Biblioteki szczególnie cenią sobie posiadanie druku norymberskiego Samuela Pufendorfa *De rebus a Carlo Gustavo* z 1697 r. Również Autorka zwraca uwagę na posiadanie tego dzieła w zasobach księżnicy bydgoskiej.

Jeszcze w tym miejscu zostaje omówiona proveniencja poszczególnych kolekcji oraz pojedynczych pozycji. Należy podkreślić, że niniejszy wykaz powstał w oparciu o dawne kolekcje należące do bernardynów bydgoskich, burmistrza Solca Kujawskiego – Jana Kleina (1885-1940) czy Jana Maciaszka (1876-1932). Zidentyfikowano również dawne księgi z bibliotek okolicznego ziemiaństwa, m.in. dwie XVII-wieczne pozycje pochodzące z księgozbioru gromadzonego przez Kruszyńskich i Szanieckich w Nawrze, położonej niedaleko Chełmży w powiecie toruńskim. Około 250 pozycji z tego zasobu jest obecnie przechowywanych w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu⁹. Liczny zasób starych druków w bibliotece bydgoskiej stanowią te należące do rodziny Ponińskich z Kościelca Kujawskiego, a wśród nich tylko jeden polonik XVI-wieczny.

Uzupełnieniem komentarza do katalogu jest zaznaczenie opraw oraz stanu zachowania 517 woluminów. W samych opisach zamieszczono informację na temat

---

2013, s. 134.

⁸ W. Jabłońska, *Inwentarze i katalogi biblioteczne w zbiorach rękopiśmiennych biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, „Ze Skarbcza Kultury” 1969, t. 20, s. 73-179; J. Rył, *Najstarszy spis książek (1608 r.) Biblioteki katedralnej w Gnieźnie*, „Studia Gnesnensia” 1975, t. 1, s. 229-251.

⁹ Zob. J. Przybyłowa, *Z dziejów biblioteki Szanieckich w Nawrze*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nauki Humanistyczne”, z. 29, „Nauka o Książce” 5, 1969, s. 69-89; M. Strutyńska, *Struktura proveniencyjna zbioru starych druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Przewodnik po zespołach. Problemy badawcze i metodologiczne*, Toruń 1999, s. 42-43.

zastosowanego materiału i zdobień oprawy, jak również podano datę lub wiek wykonania, jeśli było to możliwe. Przykładowy opis oprawy to: „Opr.: mnisza – deska, sk. brąz., tłok zloc., rad., dat. 1533 r., konserw. – P. Karowski 1963 r.”¹⁰ (poz. 17). Niestety liczba tłoczonych opraw nie jest imponująca, ponieważ ich suma nie przekracza 50 pozycji, tylko w kilkudziesięciu przypadkach mamy do czynienia z radelkiem (33 pozycje), medalionem (18) czy plakietą (12). Brakuje niekiedy w katalogach starych druków określenia, czy mamy do czynienia z radelkiem jagiellońskim, innym świeckim czy religijnym. Należy nadmienić, że szczególnie zacnej oprawy doczekał się egzemplarz autorstwa Jakuba Wujka *Postilla catholica* (poz. 481), w opisie: „Opr.: deska, sk. brąz., medalion, tłok ślepy, rad., okucia, guzy, klamry, XVI w., konserw. – P. Karowski 1939 r.”. W wykazie odnotowano również tomy oprawione w pergamin czy makulaturę: rękopis na pergaminie (poz. 207, 281, 339). Lektura opisu opraw dostarcza informacji dla polskich tegumentologów w postaci dat ich wykonania. Najwcześniej wykonane oprawy pochodzą z 1531 (poz. 108), 1533 (poz. 17), 1537 (poz. 478B) i 1561 r. (poz. 400). Zasmuca fakt, że tak niewiele zachowało się oryginalnych opraw, znaczna ich część jest wynikiem prac konserwatorskich i innych zabiegów ochronnych wykonywanych w XIX i XX w. Z introligatorów, poza Piotrem Karowskim, wymieniono również Aleksandra Semkowicza (poz. 201) czy Alojzego Majkowskiego (poz. 430).

Zarejestrowane polonika XVI-XVII wieku zostały przede wszystkim wydrukowane w języku łacińskim (63%), języku polskim (29%), niemieckim (5,5%) i francuskim (1,5%). Jeszcze niecały 1% stanowią publikacje wielojęzyczne – słowniki – dwunastojęzyczny Ambrosiusa Colepiusa (poz. 55) czy trójjęzyczny Grzegorza Knapiusza (poz. 192-194). Dzięki indeksowi chronologicznemu jesteśmy w stanie określić nasilenie druków w poszczególnych dekadach XVI i XVII wieku. Najwięcej druków pochodzi z lat 1691-1700, bo ponad 60 pozycji, równie obfite były lata 1641-1650. Z pierwszej połowy XVI w. odnotowano jedynie 24 pozycje, jednakże liczba druków sukcesywnie rosła w następnych dekadach, co potwierdza ogólną tendencję, jaka miała miejsce w rozwoju sztuki drukarskiej na obszarach dawnej Rzeczypospolitej.

We wstępnym podejściu do katalogu Autorka zadeklarowała wykorzystanie normy *PN-N-01152-8 Opis bibliograficzny – Stare druki*. Poszczególne elementy opisu wymagane przez normę, to (tylko dla przypomnienia): strefa tytułu i oznaczenia odpowiedzialności, strefa wydania, strefa specjalna, strefa adresu

¹⁰ Więcej na temat prac konserwatorskich w tej książnicy w pracy: E. Pokorzyńska, *Z dziejów introligatorni Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. dr. Witolda Belzy w Bydgoszczy*, Bydgoszcz 2013, s. 22-25.

wydawniczego, strefa opisu fizycznego (określenie formy druki i/lub objętości, oznaczenie ilustracji, format), strefa serii, strefa uwag. W niniejszym zestawieniu nie zdecydowano się na uszczegółowienie opisu o odpis karty tytułowej (z podziałem wierszy na stronie, zaznaczeniem czcionki i ozdóbek typograficznych). Ostatnio takiego zabiegu dokonał dla druków XVI-wiecznych z biblioteki Hosianum bp Julian Wojtkowski, uwzględnił w odwzorowaniu karty tytułowej majuskulę, minuskulę oraz kursywę bez zaznaczenia kroju czcionki¹¹. Poza tym Autorka dokonała minimalnych modyfikacji w zakresie opisu, jak niestosowanie przyjętych normą znaków specjalnych, a wyróżnień poszczególnych stref dokonała poprzez zaznaczenie ich nowym akapitem. Z kolei elementy adresu wydawniczego oddzielała przecinkiem.

Wariantem opisu dla druków XVI-wiecznych jest ten zastosowany przez Janusza Tondela w monumentalnym wydawnictwie *Inkunabuly ze zbiorów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie* (Toruń 2007), gdzie w dodatku zawierającym druki wydane po 1501 r. zastosował inną formę adresu wydawniczego, tutaj nazwę miejscowości i drukarza zapisano w mianowniku w brzmieniu narodowym. J. Matyasik przede wszystkim korzystała ze wzoru stosowanego w katalogu przygotowywanym przez pracowników Gabinetu Starych Druków Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego oraz z doświadczenia pracowników Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Wyznacznikiem jest bogata literatura wykorzystana przy sporządzaniu cytaty bibliograficznej.

Z przyjętym zwyczajem koresponduje forma opisu sporządzona przez Michała Spandowskiego zastosowanego przy sporządzeniu *Katalogu starych druków biblioteki Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie* (Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2010). Niestety, opis bibliograficzny poszczególnych starych druków nie został zaopatrzony w informację na temat opraw. Również we wstępie nie wyjaśniono braku tego elementu. Diametralnie od przyjętego zapisu w wymienionych katalogach różni się opis poszczególnych pozycji wykonany przez Jolantę Gwioździk przy okazji przygotowywania dwóch wykazów zarówno biblioteki katedralnej, jak i biblioteki klasztornej benedyktynek ze Lwowa¹². J. Gwioździk prawdopodobnie jako jedyna zastosowała od strony wizualnej i merytorycznej założenia normy opisu bibliograficznego dla starych druków z małymi modyfikacjami.

¹¹ J. Wojtkowski, *Katalog druków XVI wieku. Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie*, Lublin 2012.

¹² J. Gwioździk, E. Różewicz, *Druki XVI wieku w zbiorach Biblioteki Katedralnej we Lwowie*, Warszawa 2008; J. Gwioździk, *Księgozbiór benedyktynek lwowskich klasztoru pw. Wszystkich Świętych. Katalog starych druków*, Katowice 2004.

AZOR Juan

42. [Opera] D[ivi] Magni Asonii Burdigalensis... Opera in meliorem ordinem digesta / Recognita sum a Iosepho Scaligero... eiusdem... Asonianarum lectionum libri duo... – Heidelbergae : [Hieronymus Commelinus], 1588. – [8] k., 318 s., [1cz.] k., 252 s., [1] k.: il.; 8°. – VD 16: A 4384. – Opr.: tekt., sk. brun., ti. złoczone, XVII-XVIII w. – Prow.: 1) 30-mus [?] (XVI w.). 2) Recessii Bibliothecae M. Martini Jezeincii Lubl[icensis?]. Anno verbi incarnati MDCIV XV Kal. Aprilis (XVII w.). 3) Ex Cathalogo Li[bro]rum] M. Laurentii Smialecki Ph[ilosop]h[iae] Doct[oris] (XVII w.). 4) Coll[egii] Vicarioru[m] Ecel[esiae] Metrop[olitan]ae] Leop[oliensis] (XVII-XVIII w.). 5) A–286. 6) Kal. 58

BU1w 186992 I

Fot. J. Gwioździk, E. Różewicz, *Druki XVI wieku w zbiorach Biblioteki Katedralnej we Lwowie*, Warszawa 2008, s. 95, poz. 42

specjalnych bibliotek akademickich, publicznych, towarzystw naukowych, kościelnych, w tym katedralnych i seminaryjnych. Czy istnieje wzór doskonały? Tak, dopóki zawiera wszystkie elementy przyjęte w tego typu opracowaniach. Forma edycji jest sprawą wtórną. Najważniejszą jest dostosowanie stopnia szczegółowości do potrzeb i znaczenia kolekcji. Jednakże należy pamiętać, że jest to wydawnictwo źródłowe służące do dalszych badań nad recepcją poszczególnych autorów, dynamiki rozwoju drukarstwa, zwłaszcza że część z tych pozycji nie została odnotowana w *Bibliografii polskiej* Estreicherów. Sam katalog ma pozwolić przyszłemu użytkownikowi na wieloaspektowe wykorzystanie tego źródła do przyszłych badań.

Należy podkreślić, że J. Matyasik zawarła wszystkie elementy dla opisu bibliograficznego, uszczegóławiając go o takie elementy, jak cytata bibliograficzna, dedykacje (autorzy i adresaci), aprobaty, ryciny, defekty druków, NB (uwagi dotyczące karty tytułowej, błędy w paginacji, dane o wydaniu, glosy i marginalia), kolejnym elementem są proveniencje, oprawy oraz aktualna sygnatura. Już tutaj widzimy drobiazgowo i sumienne wykorzystanie metody bibliograficznej w analizie poszczególnych pozycji. Dalej lektura strefy poświęconej dedykacjom w połączeniu z indeksem dostarcza danych do dalszych analiz i zestawień poświęconych mecenasowi wydawniczemu w pierwszych wiekach „czarnej sztuki”.

Niestety, dotychczas nie dysponujemy żadną instrukcją poświęconą formie sporządzania zapisu dawnych proveniencji. Znanych jest kilka zasad: dosłowne przytoczenie zapisów występujących na kartach książki, z informacją o ekslibrisie, supereklibrisie, pieczęci, dacie wykonania (lub przynajmniej wieku), w szeregowaniu chronologicznym od najstarszego do najmłodszego zapisu. Jeśli pozwala na to czytelność zapisu, należy wszystkie skróty rozwinąć. Przyjęte zasady zamieścił w swoim opracowaniu J. Tondel¹³ i M. Spandowski w przeglądzie polskich

¹³ J. Tondel, *Inkunabuly w zbiorach Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie*, Toruń 2007, s. 322.

Przykłady można mnożyć, korzystając chociażby z zestawień wydanych po 1945 r., kiedy to katalogi inkunabułów, druków XVI-wiecznych i młodszych przygotowali kierownicy zbiorów

katalogów inkunabułów¹⁴. Wzorcem dla przyszłych wykazów były katalogi sporządzone przez Kamila Kantaka czy Kazimierza Piekarskiego przy okazji rejestrowania inkunabułów i druków XVI-wiecznych w bibliotekach polskich w latach trzydziestych XX w. Autorka przytaczała proveniencje według przyjętych norm. W większości opisów dokonano rozwinięcia skrótów przy poszczególnych zapisach. Niekiedy napotyka się pewną niekonsekwencję, np. „2. *Conventu Cadinensi Ord[inis] Min[orum] S[ancti] Franc[is]ci Obs[ervantum] obtulit. D. Stan. Bużeński Can. Varmiensis*” (poz. 10). Poza tym interesującym zapisem proveniencyjnym jest ten sporządzony w formie „Z pozostałości niemieckich”, patrząc przez pryzmat publikacji Zdzisława Gębołyśa, może być cenną informacją¹⁵.

W katalogach starych druków niezbędne jest przygotowanie pomocniczych narzędzi wyszukiwania, jakimi są indeksy. W tej publikacji użytkownik dysponuje dziewięcioma wykazami: alfabetycznym autorów, tłumaczy, komentatorów, redaktorów, autorów dzieł prac zbiorowych, osób występujących w tytułach; drukarzy, nakładców, księgarzy, firm wydawniczych i księgarskich wraz z latami życia, działalności oraz lokalizacją oficyny; topograficznym, czyli wykaz druków według miast, drukarzy, nakładców firm wydawniczych i drukarskich; chronologicznym według daty wydania druku; autorów dedykacji; adresatów dedykacji; autorów aprobaty; autorów rycin oraz indeksem proveniencji. Zestawienia stanowią cenne źródło zwłaszcza, że przy indeksach osobowych starano się zaopatrzyć w informacje na temat lat życia, pełnionych funkcji, stanowisk w hierarchii kościelnej czy świeckiej, wykonywanych zawodów i przynależności do zakonów. Jedynie w dwóch przypadkach została zanotowana cena, co zostało podane w końcowej partii indeksów.

Pomimo wielu cennych informacji, na których odnalezienie pozwala rozbudowany zespół wykazów pomocniczych, nie odnaleziono w tym zasobie żadnego inwentarza prywatnej bądź instytucjonalnej biblioteki zapisanej na wyklejce górnej lub dolnej księgi. Był to zabieg niebywale rzadki i znane są takie zapiski na egzemplarzu z biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu¹⁶ i biblioteki seminarium wrocławskiego, co ostatnio zostało na nowo przypomniane w publikacji Kazimierza Rulki¹⁷.

We wstępie autorka nadmienila, że grupą odbiorców, do której jest skierowany katalog, są historycy, badacze zabytków sztuki drukarskiej, historycy literatury

¹⁴ M. Spandowski, *Uwagi o polskich katalogach inkunabułów*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 2006, s. 353 i n.

¹⁵ Z. Gębołyś, *Biblioteki mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej*, Katowice 2012, s. 512.

¹⁶ M. Strutyńska, *Katalog Inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*, Toruń 1995, poz. 18. (spis 16 książek z 1705 r., Franciszka Smiżyńskiego)

¹⁷ K. Rulka, *Wokół słowa drukowanego i pisanego*, Miłkowie 2016, s. 123-127.

i kultury staropolskiej. Tę grupę należy poszerzyć o bibliotekoznawców, bibliologów, wśród nich są bibliotekarze i pracownicy instytutów bibliologicznych i informatologicznych. Równie chętnie oddający się lekturom katalogów i badaniom nad dawną książką.

Na końcu należy podkreślić, że do rąk odbiorcy został przekazany cenny katalog, będący źródłem do dalszych badań nad proveniencjami polskich starych druków, ich recepcją oraz nad dawnym rzemiosłem introligatorskim czy drukarskim.